The role of parents in the spiritual development of children

Vusala Aliyeva
Teacher of Azerbaijan State Pedagogical University, doctor of philosophy in pedagogy. Azerbaijan. E-mail: vusale2000@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-2998-0543

Abstract. This article shows how parents can raise their children on the basis of moral values and lay a strong foundation for the future. Spiritual development allows children to understand the purpose and meaning of their lives. From infancy, parents can play a key role in the spiritual development of their children in an environment that simply satisfies their needs and gives them love and attention. It is important to create an environment that promotes family values to ensure the spiritual development of children. In this context, it aims to examine the views of parents with children between the ages of 3 and 6 on an adequate approach.

Keywords: children's development, spiritual development, parental role, parental authority, moral values.

http://dx.doi.org/10.29228/edu.346
To cite this article: Aliyeva V. (2020) The role of parents in the spiritual development of children. *Journal of Preschool and Primary Education*, V. 233, Issue IV, pp. 89–98.
Article history: Received – 21.08.2020; Accepted – 28.08.2020

Ailə və məktəb

Uşaqların mənəvi tərbiyəsində valideynlərin rolu

Vüsalə Əliyeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllimi, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru. Azərbaycan. E-mail: vusale2000@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-2998-0543

Annotasiya. Məqalədə valideynlərin öz övladlarını mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyə etmələri və bu sahədə gələcək üçün güclü bir təməlin qoyulması yollarından bəhs edilir. Mənəvi inkişaf uşaqların öz həyatlarının hansı məqsəd və məna daşıdığını dərk etmələrinə şərait yaradır. Qeyd olunur ki, valideynlərin övladlarının inkişafında əsas rolu sadəcə onların ehtiyaclarını təmin etmək, onları sevgi, diqqət və qayğı ilə əhatə etməkdən ibarət olmamalıdır. Uşaqların mənəvi inkişafının təmin edilməsi üçün, eyni zamanda ailə dəyərlərinə üstünlük verilən mühitin yaradılması vacibdir. Məqalədə 3–6 yaşlı uşaqları olan valideynlərin fikirlərinə adekvat yanaşılaraq araşdırmalar aparılır.

Açar sözlər: uşaqların inkişafı, mənəvi inkişaf, valideynin rolu, valideyn nüfuzu, mənəvi dəyərlər.

http://dx.doi.org/10.29228/edu.346
Məqaləyə istinad: Əliyeva V. (2020) Uşaqların mənəvi tərbiyəsində valideynlərin rolu. «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil», № 4 (233), səh. 89–98.
Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 21.08.2020; qəbul edilib – 28.08.2020

Giriş/ *Introduction*

Tərbiyənin mühüm tərkib hissəsi olan mənəvi tərbiyənin təməli ailədə qoyulur. Uşaq dünyaya göz açdığı mühiti zaman keçdikcə mənimsəməyə, kəşf etməyə çalışır. Ailədə hökm sürən tərbiyə mühiti bu ailənin cəmiyyətdəki statusunu müəyyənləşdirir. Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri,

elmlər doktoru, professor Hicran Hüseynova yazır: «Tarixən ailə xalqımızın yüksək mənəvi dəyərlərinin qoruyucusu, genofondumuzun daşıyıcısı kimi milli inkişafımızda mühüm rol oynamışdır. Önəmlidir ki, bir sıra toplumlardan fərqli olaraq, Azərbaycan cəmiyyətində ailə institutu özünün sosial təyinatını və milli-mənəvi missiyasını daha tam və dolğun şəkildə qoruyub saxlamaqdadır».[1]

Valideyn nüfuzu uşağın mənəvi inkişafında güclü təsirə malikdir. Valideynlərin uşağın mənəvi tərbiyəsinə göstərdiyi birbaşa təsir zamanla özünü büruzə verir. Mənəvi inkişaf prosesi uşaqlarda kiçik yaşlardan təqlidetmə ilə formalaşmağa başlayır, çünki uşaq ailədə gördüyünü götürür və valideynlərinin hərəkətlərini təqlid edir. Burada belə bir deyimi xatırlaya bilərik ki, «övladını tərbiyə etmək istəyirsənsə, özündən başla». Həqiqətən də, uşaqların mənəvi zənginliyi valideynlərindən qaynaqlanır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, cənab İlham Əliyev demişdir: "Xalqımızın yaşaması üçün, öz mənliyini, qürurunu qoruması üçün ailə dəyərləri, milli dəyərlər əvəzolunmaz rol oynamışdır".

Əsas hissə / *Main Part*

Ümumiyyətlə, valideynlər çalışmalıdırlar ki, onların şəxsi nümunəsi uşaq üçün örnək hesab ediləcək səviyyədə olsun, çünki onların müsbət və ya mənfi xüsusiyyətləri övladlarının xarakterində təcəssüm olunur. Ailə sağlam dayaqlar üzərində qurulursa, sağlam gələcəyin təminatı da bunun üzərində yaranır. Bir çox valideynlər səriştəsizlik və məlumatsızlıq ucbatından uşaqların mənəvi tərbiyəsində səhvlərə yol verirlər. Sağlam əqidəli vətəndaşların yetişdirilməsi, formalaşdırılması üçün valideynlərin sağlam təfəkkürə və nüfuza malik olmaları önəmlidir, çünki övladlar valideynlərinin davamçıları və onların gələcəyinin təminatçılarıdır. «Uşaq şəxsiyyətinin formalaşmasında ailənin rolu əvəzedilməzdir. Gənc nəslin tərbiyəsi ailənin başlıca funksiyalarından, valideynlərin isə ən mühüm vəzifələrindən biridir. Biz yaxşı və pis uşaqlar haqqında danışırıq. Onların hər ikisinin atası da var, anası da, lakin valideynlərin öz-özlüyündə xeyirxah arzularından asılı olmayaraq, bir evdə yaxşı, digərində isə pis uşaq böyüyür».[2]

Uşaqların mənəvi inkişafında kütləvi informasiya vasitələrinin də rolu böyükdür. Televiziya və radio verilişləri vasitəsi ilə uşaq ictimai əhəmiyyətli məsələlərlə tanış olur. Əlbəttə, müasir dövrdə televiziya verilişləri sırasında uşaqların mənəvi inkişafına mənfi təsir göstərə biləcək amillər də var. Bu baxımdan da ailədə valideynlər uşaqların maraq dairəsini müəyyənləşdirməklə bu prosesə nəzarəti gücləndirə bilərlər, məsələn, mənəvi tərbiyəyə həsr olunmuş filmlərin ailə üzvləri

[1] http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/azerbaycan_may2009/78970.htm
[2] https://aztehsil.com/news/4566-uaq-xsiyytinin-formalamasnda-valideynlrin-rolu.html

ilə birlikdə izlənilməsi filmdən sonra geniş müzakirə ilə davam etdirilə bilər. Bu müzakirə zamanı uşaq filmdə gördüklərini təhlil etməyə, anlamağa çalışacaqdır.

Uşağın mənəvi tərbiyəsində hər hansı bir boşluq meydana çıxarsa, onun yerini mənfi xüsusiyyətlər doldura bilər. Ona görə də tərbiyədə bu boşluqların olmasına imkan verilməməlidir, çünki mənəvi tərbiyə məhz insani keyfiyyətlər üzərində qurulur. Valideynlər və ya qəyyumlar uşaqların mənəviyyatının əsas tərbiyəçiləridir. Uşaqları ailə dəyərlərini təbliğ edən ailə layihələri və ənənələrində iştiraka cəlb etmək lazımdır. Belə tədbirlər tez-tez təkrarlanarsa, uşaqların tərbiyəsinə, gələcək həyatına müsbət təsir göstərmiş olar.

Ailədə valideynlər və ya tərbiyəçilər uşaqlara səmimiyyət, dürüstlük, etibarlılıq, xeyirxahlıq nümunəsi göstərdikdə, uşaqlar gələcək həyatlarında xeyirxah və şəfqətli yetkinlərə çevrilirlər. Buna nail olmağın yollarını aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- müsbət mənəvi xüsusiyyətləri nümayiş etdirmək və uşaqlara onların əhəmiyyətini izah etmək;
- uşaqlarda özünəinam hissi yaratmaq;
- uşaqlara dini dəyərlər haqqında məlumatlar əldə etməyə şərait yaratmaq;
- müsbət davranış qaydalarını nümunə göstərmək;
- mənəvi dəyərlərin inkişafında gündəlik hadisələrdən istifadə etmək;
- çətin anlarda mənəvi inanclara söykənmək və övladlarınıza onların yanında olduğunuzu bildirmək;
- onlara hekayə və nağıllar oxumaq;
- nümunə ilə öyrətmək;
- uşaqların maraq və meyillərini nəzərə almaq (onlarla oyunlar oynamaq, ev tapşırıqlarını birlikdə yerinə yetirmək və s.).

Valideynlər və ailə üzvləri uşağı ən yaxşı tanıyan şəxslərdir. Əlbəttə, onlar uşağın ailədə davranışını, öyrənmə tərzini, maraq və ehtiyaclarını daha yaxşı bilirlər. Buna görə də valideynlərlə əməkdaşlıq tərbiyəçi-müəllimlərə uşaq haqqında ətraflı məlumat toplamağa, öyrənmə prosesini səmərəli qurmağa kömək edir.

Nağıllar, dastanlar, bayatılar, oxşamalar, sanamalar və s. şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrinin valideynlər tərəfindən nağıl edilməsi uşaqların mənəvi tərbiyəsi işində önəmli rol oynayır. Hər bir xalqın özünəməxsus folklor nümunələri xalqın milli ideologiyasını özündə təcəssüm etdirir. Xüsusilə uşaqlara mənəvi dəyərlər haqqında nağıl və dastanların nağıl edilməsi onlarda erkən yaşlardan mənəvi tərbiyənin formalaşmasına təsir göstərir. Valideynlər uşaqlara elə nağıllar oxumalıdırlar ki, orada müsbət qəhrəmanlarla yanaşı, mənfi obrazlar da iştirak etmiş olsun. Uşaqlar belə nümunələr vasitəsi ilə güclü, qorxmaz obrazlara pərəstişkarlıq edib, onlara bənzəmək istəyirlər. Mənfi obrazların timsalında isə uşaqlarda qorxaqlığa, namərdliyə, digər xoş olmayan xüsusiyyətlərə mənfi

münasibət formalaşacaqdır. Nağıllarda təsvir edilən mətin və şücaətli obrazlar uşaqlarda bu xüsusiyyətlərə rəğbət hissi oyadır. Uşaqlara ötürülən mənəvi tərbiyə mesajı onları nağıl qəhrəmanları vasitəsi ilə tərbiyələndirmiş olur.

Məktəbəqədər müəssisələrlə valideynlərin qarşılıqlı fəaliyyətini təşkil etmək üçün onların köməyindən daha geniş istifadə etmək lazımdır. Uşaqlarda mənəvi tərbiyəni inkişaf etdirmək məqsədi ilə onlarda bir sıra hisslər (qayğı, sevgi, dostluq və s.) inkişaf etdirilməlidir, lakin bu hissləri uşaqlar yalnız eşidərək deyil, həm də yaşayaraq hiss etməlidirlər. Uşaqlarda tərbiyə olunacaq mənəvi dəyərləri aşağıdakı kimi ümumiləşdirə bilərik:

- vətənpərvərlik hissi;
- məsuliyyət hissi;
- xeyirxahlıq hissi;
- qayğıkeşlik hissi;
- dostluq hissi;
- humanizm hissi;
- inam hissi.[3]

Bütün bu mənəvi dəyərlərin tərbiyə olunmasının yolları və vasitələri haqqında tərbiyəçi-müəllimlər valideynlərə müntəzəm məlumat verməlidirlər. Uşağın mənəvi inkişafına aydın və düzgün qiymət verilməli, onun səhvlərinə deyil, vəziyyətin müsbət tərəfə dəyişməsi üçün vasitələr axtarılmasına daha çox diqqət yetirmək lazımdır. Tərbiyəçi-müəllim söhbət zamanı peşəkar terminlərdən deyil, valideynlərə aydın olan ümumişlək sözlərdən istifadə etməlidir.

Uşaqların mənəvi dünyasının formalaşdırılmasında ədəbiyyat, heykəltəraşlıq, xalq sənəti, rəsm, musiqi və s. incəsənət sahələri mühüm rol oynayır. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda bu yaradıcılıq sahələrinə maraq oyanır. Bu, həm də insan münasibətlərinin, bir növ tənzimləyicisi rolunu oynayır. Bu sahələr mənəvi tərbiyə ilə də yaxından əlaqəlidir.

Bədii və estetik tərbiyənin səmərəliliyi uşaqların birbaşa müstəqil yaradıcılıq fəaliyyətinin prinsiplərinə riayət etmələrindən asılıdır. Yaxşı ifa, milli rəqslər, çalğı alətləri, musiqi bəstələmək, şeirlər, hekayələr oxumaq, teatr tamaşaları uşaqları sənət əsərləri ilə tanış edir, onlarda ifaçılıq bacarıqları formalaşdırır, bədii inkişaf, fərdi və kollektiv yaradıcılıq, özünüifadə vasitəsinə çevrilir.

Uşaq şəxsiyyətinin təməli, əsasən, beş yaşına qədər formalaşmış olur. Təsadüfi deyil ki, bir çox pedaqoq və psixoloqlar bu yaş dövrünü uşaq həyatının «qızıl dövrü» adlandırmışlar. Uşaq şəxsiyyətində əxlaqi-mənəvi keyfiyyətlərin istər müsbət, istərsə də mənfi istiqamətdə təşəkkülü prosesi uşaq məktəbəqədər müəssisəyə cəlb edilməzdən əvvəl, məhz ailədə başlayır.

---

[3] http://www.maam.ru/detskijsad/

Valideynlərin maariflənməsində «Açıq qapı» günləri böyük əhəmiyyət kəsb edir. Belə görüşlər zamanı tərbiyəçi-müəllim çalışır ki, valideynləri uşağın tərbiyəsi və məşğuliyyətləri, inkişaf səviyyəsi haqqında tam məlumatlandırsın. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların mənəvi tərbiyəsində tərbiyəçi-müəllimlə valideynin əməkdaşlığı ən əlverişli yollardan biridir.

Tərbiyəçi-müəllimin uşağın ailəsini ziyarət etməsi məktəbəqədər müəssisə ilə ailə arasında əlaqəni gücləndirir. Tərbiyəçi-müəllim ailə ilə tanış olmağa gedərkən verəcəyi sualları əvvəlcədən müəyyən etməlidir. Görüş zamanı tərbiyəçi-müəllim uşağın müsbət keyfiyyətlərindən başlamalı, daha sonra nöqsanlarını bildirməlidir. O, uşaq üçün ayrılmış otağa baxıb, öz məsləhətlərini verməlidir. Tərbiyəçi-müəllim ailəyə gedişi ilə əlaqədar gündəlik tərtib etməli, uşağın inkişafında gedən dəyişiklikləri müntəzəm qeyd etməlidir. Uşağın fəaliyyətinin nəticələri izlənilməli və qiymətləndirilməlidir.

Məktəbəqədər müəssisədə valideynlərlə iş valideyn birlikləri vasitəsi ilə də aparılır. Bu birliklər aşağıdakılardır: valideyn komitələri, şuralar, assosiasiyalar, yardım cəmiyyətləri, komissiyalar, klublar və s. Bu birliklərdən hər birinin öz nizamnaməsi, əsasnaməsi vardır. Bu sənədlərlə onların fəaliyyətinin başlıca istiqamətləri, tərbiyə prosesinin iştirakçılarının hüquq və vəzifələri müəyyənləşdirilir. Bir çox hallarda ailə, məktəbəqədər müəssisə və ictimaiyyətin birgə fəaliyyəti üçün vahid plan tərtib olunur.

Valideyn birliklərinin başlıca vəzifələrindən biri pedaqoji bilikləri yaymaqdır. Lektoriyalar (mühazirələr), valideyn universitetləri, dəyirmi masalar, konfranslar, valideyn məktəbləri, müntəzəm fəaliyyət göstərən bir çox cari və birdəfəlik tədbir formaları bu işdə valideynlərə kömək edir. Valideynləri öz pedaqoji biliklərini artırmağa stimullaşdırmaq, ailədə uşaqların düzgün tərbiyəsinin praktik əsaslarını öyrətmək valideyn məktəblərinin başlıca məqsədi və nəticəsi olmalıdır.

Təcrübə göstərir ki, ailədə tərbiyəyə təsir göstərən müxtəlif vasitələrin – ailə kitabxanasının, qəzetlərin, musiqi alətlərinin, kompüterin və s. olması, onlardan məqsədəuyğun şəkildə istifadə edilməsi uşaqların daha gözüaçıq böyümələrinə, onların dünyagörüşünün genişlənməsinə və təlim-tərbiyə prosesində daha fəal olmalarına təsir göstərən səbəblərdəndir.

Ailədə uşaqların mənəvi tərbiyəsi prosesində önəmli məsələlərdən biri də məktəbəqədər yaşlı uşaqların asudə vaxtının təşkili problemidir. Məktəbəqədər yaşlıların asudə vaxtlarının təşkili zamanı valideynlər onlara nağıl və hekayələr oxumaq, onlarla birlikdə cizgi filmlərinə tamaşa etmək, quraşdırma və yapma ilə məşgul olmaq, təbiət qoynuna, şəhərin görməli yerlərinə ailəvi gəzintilərə çıxmaq, ailənin yaşlı üzvlərini (nənə, baba, ailənin digər yaşlı üzvləri və b.) ziyarət etmək, müxtəlif bayramlar və mərasimlərin keçirilməsinə hazırlıq prosesinə uşaqları da cəlb etmək və s. üsullardan istifadə etməlidirlər. Valideyn öz övladı üzərində müşahidə aparmalı, onda baş verən dəyişiklikləri görməyi bacarmalı və lazım

gəldikdə, müdaxilə etməlidir. Hər bir valideyn övladına xas olan fərdi xüsusiyyətləri bilməli, tərbiyə prosesini bu xüsusiyyətlərə əsaslanaraq təşkil etməlidir. Bu baxımdan uşaqlarla keçirilən asudə vaxt valideynlərin öz övladlarının xarakterik xüsusiyyətlərini daha yaxından tanımağa kömək edən əlverişli imkandır.

Ailədə uşaqların mənəvi tərbiyəsi məqsədyönlü və sistemli aparılmalı, bu zaman onların yaş və fərdi xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Bu baxımdan valideynlərin mənəvi tərbiyə anlayışı ilə bağlı təsəvvürləri və qavrayışlarının əhatəli və geniş olması önəmlidir.

Bir çox hallarda məktəbəqədər müəssisədə, ailədə uşaqların mənəvi tərbiyəsi sahəsində qarşıya çıxan çatışmazlıqların və onların mənfi davranışlarının səbəbləri aşağıdakılar ola bilər:

- gün rejiminin olmaması;
- tərbiyəçi-müəllim və valideynlərin uşaqlara olan tələbkarlığının lazımi səviyyədə, sistemli olmaması;
- ailə üzvləri arasında uşağa olan tələblərdə vahidliyin olmaması;
- ailədə valideyn nüfuzunun olmaması;
- uşağın məcburi tamaşaçısı olduğu, ailənin digər üzvlərinin mənfi davranışları;
- valideyn və tərbiyəçi-müəllimlərin diqqətinin daim uşağın nöqsanları üzərində toplanması;
- valideyn və tərbiyəçi-müəllimlərin tərbiyə sistemini dəyişmək əvəzinə ayrı-ayrı təsir üsullarının köməyi ilə uşaqlarda olan mənfi xüsusiyyətləri aradan qaldırmağa səy göstərmələri.

Valideynin öz övladının təlim-tərbiyəsində məsuliyyət daşıması uşaqların düzgün tərbiyə olunmaları üçün əsas şərtdir. Bu məsuliyyət sayəsində uşaqların təlim-tərbiyəsi nəzarətsiz qalmır, valideynləri tərbiyəçi-müəllimdən məsləhət almağa, öz hərəkətlərini diqqətlə nəzərdən keçirməyə məcbur edir.

Gənc nəslin yetişdirilməsində təhsil müəssisələrində qarşıya qoyulan məqsədlər, təlim-tərbiyəyə dövrün tələblərinə uyğun nəzarət özünü ailədə də göstərməlidir, yəni valideynlərin uşaqların qarşısına qoyduqları tələblər, münasibətlər təhsil müəssisələrindəki tələb və münasibətlərlə vəhdət daşımalıdır. Bir sözlə – bu tələblər bir-birini tamamlamalı və onlarda vahidlik prinsipinə əməl olunmalıdır.

Ailənin uşağın təlim-tərbiyəsində rolu haqqında görkəmli rus pedaqoqu A. S. Makarenko yazırdı: «Ailənin tamlığı məsələsi çox mühüm məsələdir və buna tamamilə şüurlu yanaşmaq lazımdır. Valideynlər öz uşaqlarını ürəkdən sevirlərsə və onları mümkün qədər yaxşı tərbiyələndirmək istəyirlərsə, onlar öz qarşılıqlı ziddiyyətlərini də ayrılmaq dərəcəsinə çatdırmamağa və beləliklə, uşaqları ən çətin vəziyyətə salmamağa çalışacaqlar» [Makarenko A.S. Seçilmiş pedaqoji əsərləri, 1983].

Bəzi valideynlər övladlarını fiziki cəhətdən sağlam böyütməklə vəzifələrini bitmiş hesab edərək, təlim-tərbiyə işlərini təhsil müəssisələrinin, pedaqoqların

vəzifəsi hesab edir, özlərinin bu sahədə rolunun mühüm olmadığını düşünürlər. Belə valideynlərin nəzarətsizliyindən uşaqlar istədikləri kimi istifadə edir, təlimə məsuliyyətsiz, intizamsız yanaşırlar.

Çox vaxt valideynlər uşaqların təlim-tərbiyəsi ilə yetərincə maraqlanmamalarının səbəbini vaxt məhdudiyyəti ilə izah edirlər. Təbii ki, bu, məsuliyyətdən boyun qaçırmağın ən bəsit üsuludur. Uşaqlarının təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olmayan valideynlər onların təlimdə geridə qalmalarının, müvəffəqiyyətsizliklərinin səbəbini özlərindən başqa hər kəsdə görürlər. Valideynlər kiçik yaşlı uşaqların yanında özlərinin, təhsil müəssisələrinin, pedaqoqların nüfuzunu daim qorumalı, onları yüksək qiymətləndirməyə çalışmalıdırlar. Bəzi valideynlər isə uşaqlarının təlim-tərbiyəsi ilə həddindən artıq maraqlanır, lakin tərbiyəçi-müəllimin hər hansı bir fikrinə, iradına lazımi diqqəti göstərmək istəmirlər.

Uşağın mənəvi tərbiyəsində yaşıdlarının da müəyyən rolunun olduğunu, digər uşaqlarla ünsiyyətin təsirinin müxtəlif aspektlərini bir çox müəlliflər qeyd edirlər.

Tədqiqatlara əsaslanaraq deyə bilərik ki, məqsədyönlü sosial davranış artıq 3– 4 yaşda yaranmağa başlayır, uşağın mənəvi tərbiyəsinə müəyyən təsir göstərir. Hətta iki yaşlı uşaqlarda belə digər uşağa qarşı maraq və oyun xarakterli qarşılıqlı təsirin ilkin formaları özünü göstərir.

Uşağın digər uşaqlarla birlikdə praktik fəaliyyətə cəlb edilməsi onun şəxsiyyətinin inkişafına, mənəvi tərbiyəsinə, digər insanlara münasibətin formalaşmasına təsir göstərir.

Kiçik məktəbəqədər yaş dövründə valideynlər tərəfindən uşağın qarşısına qoyulan tələblər onun inkişafına təsir edir. Bu, uşağın həmin tələblərə münasibətindən, onlara riayət etmək və ya onlardan boyun qaçırmaq meyilliliyindən asılıdır. Məktəbəqədər dövr ərzində uşaqda mənimsənilmiş norma və qaydalara müvafiq olaraq öz davranışını tənzimləmək bacarığı inkişaf edir, lakin həmin yaş dövründə belə tənzimləmə özünəməxsus sərhədlərə malikdir – uşaqlar hər zaman "lazım olduğu kimi" davranmırlar. Bu, xüsusilə onların emosional müsbət münasibət qura bilmədikləri insanlarla ünsiyyəti zamanı, yaxud norma və qaydalara riayət etmək məcburiyyəti onların şəxsi maraq və istəklərinə zidd olduğu halda baş verir.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların mənəvi tərbiyəsinə əməkdaşlığın təsiri məsələləri, bir sıra pedaqoji yeniliklərin təhlili və tətbiqi magistr dissertasiyaları səviyyəsində tədqiq olunur.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların mənəvi tərbiyəsinə müasir yanaşmaların tətbiqi, baş verən yeniliklərdən istifadə etməklə uşaqların təlim və tərbiyəsində səmərəliliyi artırmaq məqsədilə müxtəlif fəaliyyət növlərində proqramların kompleks tətbiqinin təhsilləndirici imkanlarını müəyyənləşdirməkdən ibarətdir.

Məktəbəqədər dövrdən başlayaraq məşğələlər, ünsiyyət, bədii ədəbiyyatla tanışlıq, bağça yaşlı uşaqların sosial inkişafı və mənəvi tərbiyəsində müasir

yanaşmalardan istifadə edilərsə, hərtərəfli inkişaf etmiş insan yetişdirmək sahəsində düzgün istiqamət verilərsə, onların mənəvi tərbiyəsi və sosiallaşması üçün möhkəm bünövrə yaradılar.

Nəticə / *Conclusion*

Beləliklə, deyilənlərdən bu nəticəyə gəlirik ki, uşaqların mənəvi tərbiyəsində valideynlərin rolu böyükdür və mənəvi tərbiyənin təməli ailədə qoyulur. Valideynin öz övladının təlim-tərbiyəsində məsuliyyət daşıması uşaqların düzgün tərbiyə olunmaları üçün əsas şərtlərdən biridir. Tərbiyəçi-müəllimlər mənəvi tərbiyənin əsasını təşkil edən dəyərlərin tərbiyə olunmasının yolları və vasitələri haqqında valideynlərə məlumat verməli, bu işdə valideyn birliklərinin, dəyirmi masaların, konfransların, valideyn məktəblərinin imkanlarından istifadə etməlidirlər.

Təhsil müəssisələrində qarşıya qoyulan məqsədlər, təlim-tərbiyəyə dövrün tələblərinə uyğun nəzarət özünü ailədə də göstərməlidir. Valideynlərin uşaqların qarşısında qoyduqları tələblər təhsil müəssisələrindəki tələblərlə vəhdət daşımalıdır. Bu tələblər bir-birini tamamlamalı və onlarda vahidlik prinsipinə əməl olunmalıdır.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların mənəvi tərbiyəsinə valideyn–tərbiyəçi-müəllim, valideyn–məktəbəqədər müəssisə əməkdaşlığının da böyük təsiri vardır.

Aparılan araşdırmalara əsasən, bu nəticəyə gəlirik ki, gənc nəslin tərbiyə olunmasında təhsil müəssisələrində qarşıya qoyulan məqsədlər, təlim-tərbiyəyə müasir dövrün tələblərinə uyğun nəzarət özünü ailədə də göstərməlidir, yəni valideynlərin uşaqların qarşısına qoyduqları tələblər, onların arasındakı münasibətlər təhsil müəssisələrindəki tələb və münasibətlərlə vəhdət təşkil etməlidir.

Ədəbiyyat / *Reference*

1. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin dövlət standartları. (2020). (Azərbaycan Respublikası NK-nin 2020-ci il, 29 sentyabr tarixli, 361 nömrəli Qərarı). Bakı, 23 s.
2. Ağayev Ə.Ə., Rzayev Y.T., Hüseynova T.M., Vahabova T.Ə. (2008). Sosial pedaqogika. Bakı: ADPU-nun nəşriyyatı, 177 s.
3. Dünyamalıyeva V. Uşaq şəxsiyyətinin formalaşmasında valideynlərin rolu. https //aztəhsil.com/
4. Əlizadə H.Ə. (1993). Tərbiyənin demoqrafik problemləri. Bakı: "Maarif", 232 s.
5. Əliyeva Ş.Q. (2010). Məktəbəqədər pedaqogika. Bakı, 173 s.
6. Hüseynova H. Ailə milli-mənəvi dəyərlərin daşıyıcısıdır. www.anl.az saytı
7. Makarenko A.S. (1983). Seçilmiş pedaqoji əsərləri. I cild. Bakı: "Maarif", 384 s.
8. Məktəbəqədər təhsilin dövlət standartı və proqramı. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2010-cu il, 16 iyul tarixli, 137 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

9. Boyatzis C.J. (2003). Religious and spiritual development [Special issue]. Review of Religious Research. p. 443.
10. Boyatzis C.J. (2005). Children's religious and spiritual development. New York, NY: Guilford Press. p. 123-143.
11. http://www.maam.ru/detskijsad/
12. https://blogs.bible.org/encourage-spiritual-growth-ten-things-parents-should-know/